

De reparatie van de wereld

Slobodan Šnajder

De reparatie van de wereld

Uit het Kroatisch vertaald
door Roel Schuyt

Voor mijn vader en moeder

Dit boek is uitgegeven met financiële steun van het ministerie
van Cultuur en Media van de Republiek Kroatië

De vertaler ontving voor deze vertaling
een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Doba mjedi*

© 2015 Slobodan Šnajder

© 2020 Nederlandse vertaling Roel Schuyt / Uitgeverij Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Nico Richter

Foto omslag © William Vandivert / The LIFE Picture Collection / Getty Images

Foto auteur © Dirk Skiba

NUR 302

ISBN 978 90 284 5046 2

www.wereldbibliotheek.nl

Ik heb niets uit de wind gehaald

REYMONT

De opvoeding van kinderen door ze tot gehoorzaamheid te drillen en te straffen, leidde tot de Eerste Wereldoorlog, en de tweede kwam door blinde onderwerping aan degenen die van het geloof in de Grote Leider en rattenvanger bezeten waren.

MIŁOSZ

Overal kraaien!

KEMPF

Toen zond de HEERE vurige slangen onder het volk, die beten het volk; en er stierf veel volks van Israël.

Daarom kwam het volk tot Mozes, en zij zeiden: Wij hebben gezondigd, omdat wij tegen den HEERE en tegen u gesproken hebben; bid den HEERE, dat Hij deze slangen van ons wegneme. Toen bad Mozes voor het volk.

En de HEERE zeide tot Mozes: Maak u een vurige slang, en stel ze op een stang; en het zal geschieden, dat al wie gebeten is, als hij haar aanziet, zo zal hij leven.

En Mozes maakte een koperen slang, en stelde ze op een stang; en het geschiedde, als een slang iemand beet, zo zag hij de koperen slang aan, en hij bleef levend.

Vierde boek van Mozes – Numeri 21: 6-9

(Statenvertaling 1637)

I

Transsylvania

De rattenvanger van Hamelen

Het is in Duitsland een hongerjaar.

Het heeft lang en hard geregend en alles is bedorven en verrot. Men heeft de aardappel als grote vriend van de armen nog nauwelijks ontdekt, de meeste mensen die hem telen, doen dat om zijn mooie bloemen, bijna niemand weet nog dat de knollen eetbaar zijn. Het graan is door de zware onweersbuien tegen de grond geslagen. Ook de oorlogen hebben hun tol geëist. Soldaten zaaien niet maar eten wel...

De stallen staan leeg, je kunt geen koe horen loeien, maar de honden janken van de honger. Armenvolk kent geen vrienden.

In de herfst zitten de mannen 's avonds om een olielamp, ze trekken zwijgend aan hun pijp terwijl de vrouwen kool snijden, dat is het enige wat ze nog aan eten hebben, en het komt iedereen de neus uit.

Op een van die avonden stapt een onbekende de zwakke lichtkring binnen. Niemand kan zich achteraf herinneren wie hem heeft binnengelaten, er was niet geklopt. Hij was van gemiddelde lengte of iets kleiner. Toen hij zijn hoed afnam en een diepe buiging maakte, kon je zijn glanzende voorhoofd zien. Zijn gezicht leek op een spitse snuit, met een kegelvormige puntneus en lange snorharen. Het had voor een menselijk gelaat kunnen doorgaan, al was het wel aan de langwerpige kant. Toch zou iedereen gezworen hebben dat het een snuit was. De mensen zijn altijd geneigd een vreemdeling zwart te maken. In dit dorp had men na de laatste oorlog nog niemand gezien die er niet geboren was. De vraag of het een snuit was of een gezicht met een spitse neus, bleef onbeantwoord; wel was iedereen het erover eens dat de hele verschijning van de onbekende iets had om kippenvet van te krijgen, en niemand wist waarom. Hoe dan ook, een gewoon iemand was het niet. Het was al erg genoeg om honger te lijden. En nu bracht die vreemdeling onder dit dak ook nog een zekere onrust. Was dat een goed voorteken?

Een van de meest gerespecteerde mannen in het dorp, of in elk geval een van de sterkste, greep van achter de kachel een bijl, maar iemand pakte zijn arm vast.

‘Zie je dan niet dat deze meneer ons iets wil vertellen?’

De onbekende maakte weer een diepe buiging, nu naar degene die voor hem was opgekomen; hij snoot zijn neus (sommigen van de aanwezigen zouden tot het einde van hun leven volhouden dat hij zijn staart oprolde en in zijn broek stopte) en sprak de volgende woorden: ‘Mijne heren! Staat u mij toe me tot u te wenden in naam van mijn heer, die ik trouw en gehoorzaam dien. Ik ben bereid alles voor hem te doen. En als mijn heer zou zeggen: “Ga naar de beek en verdrink jezelf”, zou ik zonder meer gehoorzamen. Mijn heer is bekend met de nood waarin u verkeert, en het is in opdracht van hem dat ik hier kom om u een kans op een beter bestaan te bieden.’

De vrouwen schoven de fijngesneden kool opzij, zodat ze dichterbij hem toe konden komen, en gingen op de vloer zitten.

De onbekende maakte nogmaals een buiging.

‘Kijk om u heen: niets dan verdriet en ellende. In de rookkasten is niets meer voorradig, de stallen zijn leeg, al het vee dat jullie hadden is geslacht, en in het dorp voorbij de heuvel is de pest uitgebroken. Het graan is half verrot en de paar aardappelen die jullie hadden, zijn veranderd in een zwarte, giftige brij; wat hebben jullie dan nog te eten?’

Ik weet dat hier al meer mensen zijn geweest om dit te vertellen. Ik weet dat er lieden zijn die door de Duitse landen trekken om kinderen te stelen, en daar worden de zigeuners van verdacht. Iedereen in de Duitse landen kent het verhaal over de in een narrenpak gestoken fluitspeler die de bewoners van de stad Hamelen in Nedersaksen laaghartig zou hebben bedrogen en hun kinderen zou hebben meegelokt, waarna ze verdwenen, ja echt, zomaar verdwenen, en door een berg werden opgeslokt... Maar zulke verhalen zijn niets dan laster!’

... en daarbij maakte de onbekende een van zijn zwierige armgebaren...

‘Want ik vraag u, mijne heren: wie heeft ooit gehoord dat een berg als een wolf zijn muil kan opensperren?’

‘En wie heeft ooit een rat horen praten?’ onderbrak de oudste dorpling hem, een man die tot op zijn sterfbed zou volhouden dat de onbekende een rat was, maar dan heel groot, zeg maar een *Überratte*.

‘Iemand zal moeten spreken,’ hernam de onbekende, ‘en jullie zwijgen en lijden alleen maar. Als er onder u een echte man is, zal hij begrijpen wat ik met mijn woorden bedoel. Wat u nodig hebt, is een leider!’

‘Wij weten,’ antwoordde iemand, ‘dat daarginds in Hamelen, bij Hannover, een reizende charlatan verscheen die beloofde dat hij de mensen van de ratten zou verlossen, dat hij met zijn fluit de kinderen heeft meege-

lokt en dat niemand meer iets van ze gehoord heeft. Ze hadden hem met een bijl moeten doodslaan.'

'Dat is een droevig verhaal,' sprak de onbekende. 'Maar elk verhaal kan op twee manieren aflopen: óf zoals het verteld wordt na een lange werkdag, als er is geploegd en geschoffeld, óf zoals het verteld wordt op de dag des Heren.'

'Vertel ons dan maar hoe het afloopt na een werkdag.'

'Met de dood natuurlijk, en doodgaan kun je overal.'

'En hoe eindigt het op zondag?'

'In Transsylvanië.'

Geen van de aanwezigen had ooit van dat land gehoord.

Er viel in de kamer een stilte die zich tot in de andere huizen verspreidde. Het hele dorp luisterde. Alle gesprekken waren ineens verstomd.

'Nog even uw aandacht graag, heren! Wilt u mij niet meer onderbreken, want dan raak ik de draad kwijt, en als ik die verlies, zijn jullie ook verloren.'

De man die hem daarnet te lijf had willen gaan, greep opnieuw naar zijn bijl.

'Mijne heren,' sprak de onbekende, en hij boog opnieuw. 'Luister naar wat ik u mede te delen heb, en als u zo graag een vreemdeling doodslaat, kunt u dat daarna gerust doen. Dat is altijd het makkelijkst. Maar waarom zou u mij doden als ik een goede tijding breng, zeg maar gerust: een nieuw evangelie?'

'Zulke figuren, daar heb je hier hele volksstammen van. Op elke markt kun je van een charlatan of een vrouw met een baard voor een paar centen een goede tijding kopen.'

'Maar u weet niets, vandaar dat u ook niet weet waar het geluk u wacht. Voorbij de zeven heuvels die jullie enigszins kennen, liggen weer andere heuvels, die jullie niet kennen. Daartussen stroomt een grote rivier waarover u met een beetje geluk onbezorgd en zonder al te grote kosten kunt varen. Als de rivier de bergen achter zich laat, stroomt hij door een vlakte: de aarde is er zwart en zo vruchtbaar dat je een week nadat je gezaaid hebt al kunt oogsten. Dat is aan de andere kant van de grote wouden die aan niemand toebehoren en daar zal niemand u laten geselen omdat u er een armvol hout hebt weggehaald. Dat is Transsylvanië. Daar wacht u een nieuw leven, hier kunnen jullie alleen creperen, samen met alle ratten, en er hoeft geen rattenvanger van Hamelen te komen om jullie je kinderen te ontnemen; jullie zullen van honger omkomen of door beschonken mannen in uniform worden doodgeslagen.'

Het werd stil. Het enige geluid dat te horen was, kwam van de regen die voor de zoveelste maal met bakken uit de hemel kwam.

‘Als de aarde daar zo goed is, hoe komt het dan dat niemand die bewerkt?’

‘Men heeft voor die aarde nauwelijks een ploeg nodig.’

Het werd stil in het vertrek, het leek alsof zelfs de regen even zweeg.

‘Als die grond zo goed is, moet die toch van iemand zijn?’

De vreemdeling boog weer: ‘Inderdaad. Alle goede dingen op de wereld zijn iemands eigendom.’

‘Ik heb het idee,’ zei een van de mannen, ‘dat deze knaap ons in het leger wil hebben! En,’ vervolgde hij zachtjes, ‘we kunnen hem maar beter mee naar buiten nemen en hem achter het huis doodslaan.’

Ook al werden deze woorden achter de stapel kolen bijna fluisterend uitgesproken, opdat de vreemdeling ze niet zou horen, toch ving hij ze op.

‘Sta mij toe om ten minste mijn verhaal af te maken. Mijn heer heeft in Transsylvanië vele bezittingen. Daar is geen honger en in de winter heerst er geen gebrek.’

‘Maar als de grond daar zo vruchtbaar is, waarom gaat je heer dan niet zelf het land op om te zaaien?’

Op dat moment begonnen sommige dorpsbewoners te geloven dat er toch wel iets waars zat in wat deze man vertelde.

En zo vormden zich onder het dak twee partijen: de ene was ervoor om de vreemdeling ter plekke dood te slaan, en de andere vond dat hij een kans moest krijgen. De belangrijkste mannen trokken zich terug om te overleggen wat hun te doen stond.

‘Mijne heren! Als ik het juist zie, bent u zeer verdeeld,’ sprak de onbekende toen de mannen naar de stapel nog niet gesneden kolen terugkwamen. Daarom zijn jullie zo in nood geraakt en daarom spelen jullie lege magen op. Wat jullie nodig hebben, is een leider. Zelfs een leider die jullie het liefst meteen zouden vermoorden, is beter dan helemaal geen. Ik kan jullie als zodanig niet van dienst zijn, want ik word zelf geleid. Maar een geschiktere persoon dan mijn heer zullen jullie niet vinden, dat garandeer ik u, want die heb ik zelf ook niet gevonden. Met jullie goedvinden zou ik nu graag afscheid van jullie willen nemen.’

Iedereen vond het goed, want de stemming was onbeslist geëindigd.

‘Bereid je voor! Als de tijd daar is, zullen jullie meer vernemen! En dan, en niet eerder, zien jullie mij hier terug!’

De onbekende verliet het vertrek, maar iedereen durfde te zweren dat hij niet door de deur vertrokken was. Het leek alsof hij ineens verdwenen

was door een gat in de muur dat niemand daarvoor gezien had. Je zou hem bijna kunnen aanzien voor een gedachte uit het verleden, en niemand kwam op het idee dat de onbekende wellicht uit de toekomst kwam. Geen enkele gedachte, ook niet de allerergste, kent hindernissen. Gedachten legitimeren zich niet, ze dringen door muren en reizen snel. De woorden waarmee de onbekende afscheid genomen had: ‘En dan, en niet eerder, zien jullie mij hier terug!’, klonken nog enige tijd in de oren van de dorpsbewoners na. Ze wisten niet goed of dat als een dreigement bedoeld was of als een belofte. Transsylvanië? Het land achter zeven heuvels? Aan de andere kant van de bossen?

Volgens de verstandigste dorpelingen moest dat heel ver weg zijn, ergens aan de rand van het aardoppervlak. Vanaf die rand kon je maar al te gemakkelijk in het niets storten, en waar was het beloofde geluk dan? Dan was het alsof je verdronk. Zoals alle ratten uit Hamelen verdronken waren. Overigens waren die ongenode gasten de volgende dag weer in een andere stad opgedoken, zodat het hele bedrog opnieuw kon beginnen. Een doortrapte en door de wol geverfde schurk was het, die rattenvanger van Hamelen. Maar de jeugd is altijd even lichtgelovig en laat zich niet vertellen wat juist is.

De legende over de vreemdeling – of was het een rat die met een mense-lijke stem sprak? – verspreidde zich razendsnel, zoals alleen een gedachte kan reizen, door alle Duitse landen. Maar toen in het voorjaar het sap door de stammen en takken van de fruitbomen stroomde en het jonge graan opkwam, verdween ze ook even snel weer naar de achtergrond

De keizerlijke gezant

Opnieuw werd in de annalen een hongersnood opgetekend, het was in het jaar 1769 na de geboorte van onze Heiland. Ook de Kempfs leden honger, en met hen de jonge Georg, die in hun midden geboren was zonder dat iemand hem gevraagd had in welke familie hij ter wereld had willen komen. Hij zag er goed uit en had een paar gouden handen. Hij was een tijdlang gezet bij een wagenmaker, maar ging naar het huis van zijn vader terug toen daar mensen op het land nodig waren. Zo kwam het dat hij het vak maar half geleerd had. Het werd voor hem tijd om te gaan trouwen, maar deze herfst kon er nog geen bruiloft worden gevierd, want wat zou men de gasten te eten en te drinken kunnen aanbieden?

Toch besloot de familie Kempf om naar een van de meisjes in het dorp

een koppelaar te sturen. Het was geen lelijk meisje en ze had een zekere bruidsschat. Maar de jonge Kempf vond dat hij voor iets beters voorbestemd was en wilde de wijde wereld in.

Het stortregende toen een onbekende man op de deur klopte. De honden sloegen aan, maar werden snel weer rustig. Toch zouden ze hem, als het niet zo geregend had, op dat uur niet hebben binnengelaten. Hij was overigens wel buitengewoon beleefd, en wat hem nog meer tot aanbeveling strekte, was dat hij het gewaad van een keizerlijke beambte droeg.

De onbekende maakte een buiging en stelde zich meteen voor: 'Ik word gestuurd uit Wenen! Ik kom in opdracht van de doorluchtige keizerin, ik heb papieren van de kanselarij in Wenen bij me!'

Ze boden hem aan wat ze hadden, en dat was bijna niets. Ze waren niet bang, want de laatste tijd was bij veel huizen in de omgeving zo'n bezoeker langs geweest.

De man schoof het bord bij zich vandaan, hij zei dat hij geen honger had, maar de leden van dit gezin wel, zei hij, en wel heel erg en dat was hun goed aan te zien.

'Onder dit dak heersen ongeluk en verdriet. Hoeveel akkerland hebben jullie?'

'Heel weinig,' antwoordde de oude Kempf. 'En alles wat we zaaien, wordt door de heren van het dorp vertrapt als ze op hazenjacht gaan.'

'Wees geen hazen. Wat jullie moeten worden, zijn vossen en wolven. Doe iets met je leven. Het is de hoogste tijd.'

'Maar waarom? Is voorbij de heuvels weer de pest uitgebroken? Wordt er aan het hof een oorlog voorbereid? Wij zullen wel overleven.'

'Misschien zullen jullie overleven, maar heeft het leven niet meer te bieden dan dat? Waarom zou je hier verkommeren, armoede lijden en aan de grillen van je meesters overgeleverd blijven, en... Vallen ze jullie vrouwen lastig?'

'Nee,' zei de oude Kempf, zijn neus snuitend, 'nu niet. Waarschijnlijk is de graaf daar niet meer mans genoeg voor.'

'Dan zal hij binnenkort wel overlijden. Maar dan komen zijn zonen uit Parijs hiernaartoe en begint alles van voren af aan.'

De dorpelingen zwegen.

'Maar inderdaad: er is een nieuwe oorlog ophanden.'

'Nee toch!' riep de oude Kempf.

'Maar ik heb goed nieuws voor jullie, een nieuw evangelie: onze genadige keizerin Theresia wil haar gebieden bevolken. Zij is van jullie noden op de hoogte.'

‘Of zij met de noden van de boeren bekend is, durven wij niet meteen te geloven. Maar hoe gaat het met de keizerin?’

‘De keizerin is bedroefd.’

‘Niemand heeft ooit gehoord dat een keizerin bedroefd kan zijn.’

‘Hoe zouden jullie het vinden om te moeten aanzien hoe de velden door onkruid overwoekerd raken, de stallen leegstaan en er zwartgeblakerde puinhopen liggen waar ooit huizen stonden.’

‘Ja, dat moet treurig zijn om te zien.’

‘Inderdaad, en daarom is zij zo bedroefd.’

‘U beweert dat het land daar goed is, dat de grond zich makkelijk laat ploegen en vruchtbaar is. Maar wordt die dan door niemand bewerkt?’

‘Eindelijk iemand die een verstandige vraag stelt. Tot voor kort werd die bewerkt door de Turken.’

‘En dat doen ze nu niet meer?’

‘Nee, want ze zijn verdreven. Nu is daar niemand meer. Het is alweer enige tijd geleden dat de doorluchtige legeraanvoerder Eugenius van Savoye daar zijn overwinningen vierde. De akkers zijn overwoekerd en de daken zijn ingestort. Zelfs de begraafplaatsen dreigen te verdwijnen. Deze landen zijn thans in het bezit van de keizerin. Ik zeg jullie: ga er namens haar als kolonisten naartoe!’

‘Maar wat moet ik daar met mijn ouwe botten nog doen?’ vroeg de oude vader Kempf.

‘Laat de jongeren eerst gaan. Als zij zich gevestigd hebben, zullen ze jullie komen halen.’

‘Als de dienaren van de graaf zouden horen wat hier, onder deze daken, gezegd wordt, zouden ze ons ongenadig afranselen.’

‘De keizerin zal over jullie waken. Zij is de verstandigste heerseres die de wereld ooit gezien heeft. Jullie zullen reizen over een grote rivier die de Donau genoemd wordt, en dat kan tegen geringe kosten. De reis betalen wij.’

‘Waar ligt dat land?’ vroeg de jonge Kempf uiteindelijk. Hij had al min of meer besloten de bode te volgen.

‘Voorbij zeven heuvels, aan de andere kant van de grote wouden: Transsylvanië.’

‘Vloeien daar melk en honing? Is dat het land Kanaän? Het beloofde land?’

‘Ik kan jullie geen honing en melk beloven, maar elk land draagt nu eenmaal de naam die het gekregen heeft. Maar zo waar als ik hier, in mijn ambtsgewaad van een trouwe dienaar der keizerin, voor u sta: ik

garandeer dat in de streek waar ik jullie heen breng eenieder die eerlijk is, bereid is in het zweet van zijn aangezicht te werken, en verder ook deugdzzaam leeft, in een zekere, zij het bescheiden welstand kan wonen. Wenen schenkt iedere kolonist land voor een huis met een tuin, verder akkerland, een ploeg en een koe... En zoals ik reeds zei zal ook de reis worden betaald... Bovendien zal in elk nieuw dorp een pastoor worden aangesteld.'

'Willen ze ons land geven, en een ploeg en een koe?' riep de jonge Kempf uit. Zijn koe hadden ze een maand geleden opgegeten. 'En ook een pastoor?' Een koe is heel wat belangrijker dan een pastoor, dacht hij.

'Ja, land krijgen jullie, en wat voor land! Je hoeft er maar op te spugen en een week later kun je maaien en oogsten. Wat belastingen betreft: het hof zal jullie daarvan vijf jaar vrijstelling geven, zodat de kolonisten op eigen benen kunnen komen te staan. Verder zullen jullie geen herendiensten hoeven te verrichten.'

'Wie gelooft er nog in zulke wonderen,' sputterde de oude Kempf tegen.

'Om te geloven heb je kracht nodig, mijn beste heer.'

De keizerlijke bode stond op.

'Waar wilt u, geachte heer, met deze regen naartoe?'

'Naar jullie burenen. Er is namelijk niets mooiers dan dat burenen zich samen ergens vestigen.'

'Maar we hebben nog niets gezegd,' zei de oude Kempf.

'Kijk om je heen. Bedenk wat jullie hier wacht. En hoe je het daarginds zou kunnen hebben. Als het moment eenmaal daar is, zullen jullie meer vernemen.'

'Erger dan hier kan het nooit zijn,' zei de jonge Kempf, en de keizerlijke bode zag in hem al een aanwinst. Zijn verdiensten werden in menselijke zielen uitgedrukt.

Twee weken na het bezoek van de keizerlijke bode zit de familie Kempf na het avondeten, voor zover men wat ze gegeten hebben zo mag noemen, aan de eikenhouten tafel. De mannen roken hun pijp, de vrouwen maken kool schoon, de kinderen, die kleine apen met hun slordige haren, zitten elkaar onder de tafel te vlooien. De jonge Kempf is diep in gedachten verzonken.

De avond verloopt in een bijna volledige stilte. Je hoort duidelijk hoe de muizen aan de muur krabbelen, terwijl een rat als een bezetene rondscharrelt in de voorraadkamer, waar bijna niets meer te vinden is. Hij

staat op het punt elk vertrouwen in de mens te verliezen, en dat staat voor elke rat bijna gelijk aan een doodsstrijd. Het regent nu al vijf dagen onafgebroken, op de voorkant van het huis zit, als op een zadel, een zwarte wolk, en elke keer als die zich verroert dalen er op het huis en het erf weer bakken van die verdomde regen neer.

De vorige dag had de jonge Kempf doorgebracht op het kerkhof waar de Kempfs al sinds eeuwen begraven werden; hij praatte met de priester, maar over de keizerlijke gezant sprak hij met geen woord. Het gesprek was gegaan over de ziel en over de vraag of het een grote zonde was om het geboortehuis te verlaten en het onbekende tegemoet te trekken. De oude priester had heel onverwacht geantwoord: ‘God zal je overal vergezellen.’

Behalve de oude priester had Kempf niemand om mee te praten. De grafstenen, in de loop van de tijd door weer en wind aangetast, zeiden niets tegen hem, zelfs geen ‘ja’ of ‘nee’. Kempf probeerde zich te herinneren of iemand aan tafel het er ooit over gehad had waar zijn familie vandaan kwam. Nee, daar had hij nooit over horen spreken. Hij concludeerde dat ze hier, rond het huis, als erwten of maïs uit de grond waren opgekomen. Maar dat was in de gouden tijd, toen God over de aarde schreed, de mensen aan de velden ontsproten en zich vermenigvuldigden, en er voor ieder die opgroeide meer dan genoeg erwten en maïs waren. Er waren geen monden te veel. Maar die gouden eeuw ging voorbij en er brak een zilveren tijdperk aan waarin het leven nog dragelijk was – totdat de mensen overal met elkaar in conflict raakten: ze maakten elkaar voor hun huisdeur af en in de voren zaaiden ze haat in plaats van koren. De nieuwe, ijzeren ploegen waren beter dan die van hout, maar de stalen zwaarden waren ook scherper dan die van brons; de wedloop tussen ploeg en zwaard was voor de mens onfortuinlijk geëindigd. Want van alle levende wezens die ooit werden geschapen, was de mens de grootste verliezer, en vooruitgang was waarschijnlijk niets anders dan het proces dat tot zijn verlies leidde. Zo liep zoon Kempf te mijmeren terwijl hij door de plassen stapte: er had zich in Duitsland een nieuwe Hesiodos aangediend, maar zonder een spoor achter te laten. Dit boek is het eerste en enige dat aan hem herinnert.

Het regende nog steeds, maar in de lucht was te voelen dat de greep van de winter lossier werd. Het was weliswaar nog geen weer om te gaan wandelen, maar Georg wilde de laatste kans benutten om de graven van zijn voorouders te bezoeken. In zijn hoofd haalden de gedachten elkaar in en leken de nieuwste over de oudere heen te buitelen. Kempf kwam drijfmat thuis. De rest van de dag bracht hij doezelend bij de te-

gelkachel door. Wie zou hier achter de ploeg lopen als zijn plek bij de kachel leeg was?

Iedereen in huis begreep dat er iets in hem omging en niemand durfde hem in zijn halfslaap te storen.

Men zou kunnen denken dat aan Kempf op een gegeven moment een rat verscheen die met een menselijke stem tot hem sprak, maar dan wel zo dat alleen hij hem kon horen.

Zijn huisgenoten hadden tijd genoeg om te luisteren, want er was weinig werk en daarom was niemand echt moe. Wat ze met elkaar bespraken, vermeldt de overlevering niet.

Iets voor middernacht kwam zoon Kempf bij de kachel vandaan, sloeg hard met zijn vuist op tafel en riep: 'Ik ga naar Transsylvanië!'

Verbazingwekkend genoeg verzette de oude Kempf zich daar niet tegen. Hij zei zelfs dat hem al dagenlang duidelijk was dat Georg zou vertrekken. Hij gaf hem zijn zegen en zijn oude vuursteenpistool, uit de tijd dat in deze streken een grote oorlog woedde die bij iedereen boze herinneringen had achtergelaten, en waarin de katholieken en lutheranen jacht op elkaar maakten en wreedheden begingen die tot dan toe onvoorstelbaar hadden geleken.

'Waar je ook heen gaat, weet dat er maar één God is,' zei zijn vader, en Georg kuste hem de hand. 'Wees rechtschapen en houd je ver van slechte mensen en dwaze vrouwen. Hoed je voor ziekten, eerbiedig God, maak je niet schuldig aan diefstal en vergeet ons niet!'

Georgs moeder trok zich terug om hem reisvaardig te maken, het was na middernacht en nu waren het de uren die jacht op elkaar maakten. Ze wist niet goed wat ze haar zoon voor zo'n verre reis moest meegeven. Wat had je nodig als je naar Transsylvanië ging? De katapult die zijn vader voor hem gemaakt had toen hij klein was? Het fluitje dat hij zelf had gesneden? Een hengel en vishaakjes?

Ze gingen er 's nachts vandoor, toen de dienaren van de graaf sliepen, want een ontmoeting met hen en hun honden zou fataal kunnen aflopen.

De regen was opgehouden, de lucht was helder en de Melkweg straalde uitbundiger dan ooit. Je kon zelfs, en dat was voor het eerst sinds de winter, de krekels horen. Ze waren bijzonder vroeg dit jaar.

Het was diep in de nacht toen de groep mannen, sommige bijna nog jongens, met rugzakken, koffertjes en tasjes brood de reis aanvaardde. Kempf begreep al gauw dat hij van zijn dorp de enige was die besloten

had mee te gaan. Of het een goed of een slecht besluit was, zou de tijd leren.

Ze werden begeleid door de keizerlijke bode, en nu pas was te zien dat die een beetje hinkte. Nadat ze drie mijl gelopen hadden – in het oosten was het eerste schijnsel van de zon te zien –, werden ze opgewacht door een rijtuig dat de bode van de keizerin voor hen gehuurd had. Het gezamenlijke doel van het gezelschap, waarin Kempf zich eenzaam voelde omdat hij niemand kende, was Ulm, waar het vlot van de genadige keizerin vol ongeduld op hen wachtte. De eerstvolgende twee of drie weken zou het Kempfs woonplaats op het water zijn.

Stamvader Kempf zakt af naar Transsylvanië

Kempfs huis op het water ziet er net zo bont uit als een kermistent die in vele dorpen op een religieuze feestdag voor de kerk wordt opgezet, met daarin diverse curieuze exemplaren van het menselijk ras en nog genoeg andere schepsels die op deze wereld werden neergezet om de mens in verwondering te brengen. Je ziet op het vlot weliswaar geen vrouwen met een baard en geen kalf met twee koppen, en ook is er niemand die schreeuwend zijn wonderbaarlijke zalf aan de man probeert te brengen. Maar er is wel een Turk, een koopman die van verre komt, helemaal uit Hamburg, waar hij een tapijtenopslag heeft; verder zijn er een chassidische Jood uit Polen en een paar lutheranen die naarmate de grens naderbij komt steeds zenuwachtiger worden... En achter een houten schot piept een biggetje. Wat is er op deze wereld toch veel te zien, denkt Kempf.

De Turk draagt een wijde broek van helderrode stof, een lange kaftan en een brede, met gouddraad doorstikte gordel, en op zijn hoofd een tulband, wit van onder en van boven paars. De kleur groen ontbreekt, want die is voorbehouden aan de Verheven Porte; de officieren van de janitsaren en de imams dragen weer andere tulbanden, en zo verschilt dat per rang en per stand. De Turken hechten groot belang aan kleuren en vormen.

De Turk wordt op zijn reis vergezeld door zijn dienaren. Ze dringen hem voortdurend hun diensten op, vooral als hij niets nodig heeft; ze zijn onophoudelijk in de weer en gehoorzamen bij iedere blik of wenk van hun meester. Soms moet hij ze als vliegen weggagen. Hij is op dit afschuwelijke vlot onderweg naar een plaats die Wolkowar heet, en daar wil hij zich aansluiten bij een karavaan. Zijn uiteindelijke reisdoel is Sa-

rajevo. Hij is verbaasd dat Kempf nooit gehoord heeft van de opanken die daarvandaan komen en die hij hem nu bijna letterlijk onder de neus duwt. De man bedient zich van een taal die men met een beetje goede wil als een soort, zij het niet-bestaand, Duits dialect zou kunnen beschouwen. Hij heeft een pakhuis in Hamburg en is een welgesteld en bereisd man. Toen ze uit Ulm vertrokken, wist de Turk te regelen dat het biggetje een plek aan het andere einde van het vlot kreeg, want anders zou hij door het geknor en de stank van het beest geen oog dicht kunnen doen.

De Jood draagt een zwarte mantel en zwarte laarzen. Maar het echte wonder draagt hij op zijn hoofd. Het is zijn bonthoed, die bij hem thuis in Galicië *shtreimel* genoemd wordt, en die hij als chassidische Jood nooit afzet. Hij moet heel duur zijn, denkt Kempf. Natuurlijk is dat zo, want hij is gemaakt van minstens zeven sabelmarterstaarten! Kempf heeft er in zijn geboortedorp al het nodige over gehoord, want ook daar komen geregeld reizende kooplieden, en die zijn allemaal Joods. De marterstaarten op het hoofd van deze Jood zijn overigens moeilijk te tellen, en Kempf durft niet te vragen hoeveel het er zijn. De koopman zit op het vat dat hij bij zich heeft, somber en in zijn eigen wereld teruggetrokken.

Als je de staarten in zijn hoed wilt tellen, is dat net zoiets als de vlooiën tellen die hij heeft. Dat zou heel onbehoorlijk zijn.

Het voorhoofd van de kapitein is doorgroefd met diepe rimpels en zijn neus is opvallend groot. Dat zou op lepra kunnen duiden. Maar aangezien een lepralijder op niet minder dan een speerworp afstand in de buurt van een gezond iemand mag komen, zal er aan hem zeker geen vlot worden toevertrouwd. Kempf waagt het om aan een bemanningslid te vragen hoe het met die rimpels zit, en ook met de grote neus van de kapitein. Het antwoord is dat de kapitein al zo gerimpeld geboren is, dat zijn voorhoofd eruitziet als het gekreukelde zakdoekje van een oude vrijster en dat zijn neus komt van het vele drinken. De kapitein gaat autoritair en soms regelrecht onbeschoft met de bemanning om, en af en toe scheelt het maar weinig of hij zou zelfs zijn passagiers slaan. De bemanning bedient de grote roerriemen, die tegelijkertijd als een soort roer fungeren. Dit vaartuig drijft over de grote, grillige rivier, die er af en toe mee omgaat alsof het een stukje speelgoed is. Deze riemen, waarvan er een bediend wordt vanuit een houten bouwsel midden op het vlot, bieden de enige mogelijkheid om te ontkomen aan een dodelijke draaikolk of een noodlottig obstakel, zoals een rots waar het tegenaan zou kunnen botsen. Het vlot, gebouwd van grote, massieve boomstammen die met